

»Mladi za napredek Maribora 2015«

32. srečanje

Zmaj: rjoveča pošast ali veličastna žival?

Interdisciplinarno področje: književnost in umetnost

Raziskovalna naloga

PROSTOR ZA NALEPKO

Avtor: PIA LAVUGER, GRETA ŠTUMBERGER

Mentor: TJAŠA MARKEŽIČ, NATALIJA ROJC ČRNČEC

Šola: PRVA GIMNAZIJA MARIBOR

2015, Maribor

KAZALO VSEBINE

1. UVOD	7
2. HIPOTEZE	8
3. METODOLOGIJA DELA	9
4. DRUŽBENA ODGOVORNOST	10
5. TEORETIČNA IZHODIŠČA	11
5.1. ZMAJ V JEZIKOVNIH PRIROČNIKIH	11
5.2. PROUČEVANJE ZMAJEV	12
5.3. LITERARNE ZVRSTI IN VRSTE	15
6. PODOBA ZMAJA V OČEH NAJINIH SOŠOLCEV	16
7. PODOBA ZMAJA V LITERATURI	19
7.1. ANTIKA	19
7.2. ORIENTALSKE KNJIŽEVNOSTI	24
7.3. SKLEP K LITERARNEMU DELU	33
8. PODOBA ZMAJA V LIKOVNI UMETNOSTI	35
8.1. ZMAJI V LUČI LIKOVNIH UPODOBITEV	35
8.2. PODOBA ZMAJA V KRŠČANSKI UMETNOSTI	36
8.3. PODOBA ZMAJA V NOVOVEŠKI UMETNOSTI.....	36
9. NAJINE UPODOBITVE ZMAJEV	38
9.1. HIDRA	39
9.2. HIMERA.....	41
9.3. KITAJSKI ZMAJ	43
9.4. JAPONSKI ZMAJ.....	45
9.5. SREDNJEVEŠKI ZMAJ	47
9.6. MORSKI ZMAJ.....	49
9.7. SKLEP K LIKOVNEMU DELU	51
10. VIRI	52
10.1. KNJIŽNI VIRI.....	52
10.2. SPLETNI VIRI SLIKOVNEGA GRADIVA	53

KAZALO SLIK

SLIKA 1: LADON.....	21
SLIKA 2: HIDRA.....	22
SLIKA 3: SCILA.....	23

KAZALO AVTORSKIH RISB

AVTORSKA RISBA 1: HIDRA.....	39
AVTORSKA RISBA 2: HIMERA	41
AVTORSKA RISBA 3: KITAJSKI ZMAJ.....	43
AVTORSKA RISBA 4: JAPONSKI ZMAJ	45
AVTORSKA RISBA 5: SREDNJEVEŠKI ZMAJ	47
AVTORSKA RISBA 6: MORSKI ZMAJ	49

KAZALO GRAFIKONOV

GRAFIKON 1: TELESNE ZNAČILNOSTI ZMAJEV	16
GRAFIKON 2: BARVA ZMAJEV	17
GRAFIKON 3: POJEM, KI GA ZMAJI POOSEBLJAJO	17
GRAFIKON 4: KULTURA, KI JO ZMAJI ZASTOPAJO	18

POVZETEK

Ker naju zelo zanimajo zmaji, sva se odločili, da bodo le-ti osrednja tema najine raziskovalne naloge. Tako sva v izhodišču raziskali izvor besede zmaj ter proučili, kje in kdaj so zmaje začeli omenjati. S tem sva predstavili tudi razvoj „zmajske“ umetnosti po posameznih religijah oziroma deželah.

V raziskovalni nalogi sva se pri književnosti dotaknili antičnih bajk in legend, saj je bil takrat po najinem mnenju razcvet mitologije. S tem sva pokukali v svet drugih mitoloških bitij in razmislili o njihovi povezavi z zmaji. Omembe vreden je tudi srednji vek in z njim klasična pravljica: zmaj ukrade princeso, jo skrrije, reši jo princ, s tem ko ubije zmaja. Tu se bova osredotočili na posamezne orientalske književnosti, saj sta razvojno antika in Orient tesno povezana.

Primerjali sva lastnosti in videz zmajev v omenjenih obdobjih, vašo domišljijo pa sva skušali podkrepiti s svojimi risbami zmajev, ki jih bova razstavili v šolski avli. Pri tem sva predstavili tudi zmaje v luči likovnih upodobitev.

Z najino raziskavo sva se poglobili v kriterije, kdaj rečemo zmaju zmaj, ter ugotavljali, ali je zmaj vedno slab. Zagotovo je, če se ravnamo po reku „on je zmaj“. Kaj pa v zgodovini, knjigah ali pa danes v sodobni umetnosti, filmih? Kakšno predstavo vzbudi zmaj pri najinih sošolcih?

ZAHVALA

Neki latinski pregovor pravi *ex animo* (iz duše, iskreno), in takšna bo tudi najina zahvala. Ko smo začele delati, sva bili začudeni, češ kar na sredini bomo začeli, in po pravici povedano, sem bila čisto izgubljena – »Aja, kako pa dalje, mislim, kaj bova delali?« – pa čeprav to ni bilo za nobeno prvič (z izjemo področja). Potem pa sva spremljali nastajanje, ne, sami sva bili del tega in zdelo se mi je čudovito, a brez podpore drugih dvomim, da bi bilo. Hvala profesorici za neskončno lektoriranje in obilico koristnih idej in hvala vsem, ki ste prispevali k nastajanju tega izdelka. Pravijo, da je 90 % zahval praznih, ta ni. Kako to veste? Ker se čuti v vsaki črki velik hvala. Hvala.

1. UVOD

Zmaj je mitično, fantazijsko in pravljичno hibridno bitje v podobi velikega kuščarja, ki ima velikokrat krila; ali velike kače z zverskim gobcem, ki ima pogosto noge; ali v kombinirani podobi iz teh in sorodnih predstav; največkrat ima še prvine drugih živali, kot so kremplji, greben, luske in podobno. Seveda so mitološke predstave o vrstah zmajskih bitij zelo neenotne; razlikujejo se tako glede na različne poglede sodobnikov, glede na različne kulture, čase in prostore, v katerih so nastajale, se širile in kombinirale po svojstvenih logikah verovanj, vizualnih, ustnih in pisnih izročil ter njihovih prepletanj (Makarovič, 2001, str. 27–29).

Ob proučevanju zmaja v različnih obdobjih in kulturah bomo videli, da je starogrški zmaj povečini nastopal kot spremljevalec ali kot grozljiva pošast, ki jo je med vrsto junakov premagal tudi Perzej. Predvsem znotraj kroga ezoteričnih mislecev je simbol zmaja zastopal preseganje nasprotij, torej neba in zemlje, materialnega in duhovnega. Zmaj se torej v tem obdobju vrti med dobrim in zlim, medtem ko so mu v srednjem veku predvsem zaradi vzpona krščanstva v predznak dodane le negativne oznake. Ker je zmaj plazilec, simbolizira pritlehnost in zemeljskost. Včasih je celo enačen s satanom, ki zapeljuje vesoljni svet, ali s heretiki. Zmaj je torej pošast, ki jo je treba premagati; tako je tudi upodobljen v veliko literarnih delih. Tudi boj mučenca in viteza, rimskega vojaka svetega Jurija z zmajem, ki je bil pogosto prenesen v likovno umetnost (ena najslavnejših je zagotovo v nadaljevanju omenjena Raffaellova upodobitev), simbolizira boj svetlobe s temo, duhovnega z materialnim oziroma razuma s podzavestjo (Krkoč, 2011).

Kot dokazuje tudi najina raziskovalna naloga, je zagotovo eden najbolj razširjenih in najstarejših simbolov, saj ga najdemo tako rekoč na vseh celinah in že v legendah najstarejših civilizacij, npr. pri Sumerjih in Egipčanih. Figura zmaja pa je še zmeraj močno prisotna v običajih, praznikih, filmih, računalniških igricah, a tudi v književnosti, zlasti v bajkah, legendah in pravljicah, ter v likovnih upodobitvah.

2. HIPOTEZE

Kot oporo in hkrati svarilo, naj naju ne zanese, sva si postavili naslednje hipoteze:

1. V zgodovini so bili zmaji vzroki naravnih nesreč (požari, nevihte, vesoljni potop).
2. Zmaji so v književnosti in likovni umetnosti upodobljeni kot „zlobna“ bitja, enako je splošno prepričanje o njih.
3. Včasih so zmaje povezovali s kuščarji, kačami, na kar kaže njihova zunanja podoba.
4. Vsak zmaj ima lastnosti še danes obstoječih živali (rogovja, krila, kačja oblika).
5. Dandanes je to najbolj poznano mitološko bitje.

3. METODOLOGIJA DELA

Metode dela, ki sva jih uporabili pri snovanju naloge, so:

- Deskriptivna: predstavili sva definicijo zmaja, kriterije, po katerih nekemu bitju lahko rečemo zmaj, značilnosti zmajev, tipologijo zmajev, zastopanost besede zmaj v jezikovnih priročnikih, zmaje v luči likovne umetnosti.
- Metoda zbiranja: zbrali sva nekaj literarnih del grške in rimske antične književnosti ter različnih orientalskih književnosti (pravljice, bajke, legende), v katerih nastopajo zmaji.
- Metoda analiziranja: analizirali sva posamezna literarna dela, v katerih se pojavljajo zmaji; opazovali sva njihovo podobo, vlogo in pomen. Prav tako sva skušali čim bolj objektivno analizirati lastne likovne upodobitve.
- Metoda sinteze: izpeljali sva zaključke svoje raziskave, s katerimi sva potrdili oz. ovrgli v začetku postavljene hipoteze. Zaključke sva izpeljali tudi pri najinih risbah zmajev.
- V zadnjem delu najine raziskovalne naloge sva bili likovno ustvarjalni: samostojno sva narisali zmaje, kot sva si jih predstavljali ob prebiranju posameznih bajk, legend in pravljič.

4. DRUŽBENA ODGOVORNOST

Družbena odgovornost je po definiciji Evropske unije iz leta 2011 odgovornost za vpliv na družbo, tj. na ljudi, njihove organizacije in naravo. K raziskovanju sva tudi midve pristopili odgovorno, resno, zanesljivo, brez zlorabe ali škodovanja, skušali sva biti čim bolj objektivni. Pri tem sva želeli spodbujati ljubezen do književnosti in spoštovanje likovnih umetnin. Meniva, da najina raziskovalna naloga v celoti upošteva vsa spodaj zapisana načela družbene odgovornosti:¹

- **Odgovornost za vpliv:** raziskovalno nalogo sva napisali, da bi razširili svoje znanje o književnosti in likovni umetnosti ter spoznali podobo zmaja v obeh.
- **Transparentnost oziroma preglednost podatkov:** naloga je napisana pregledno in jasno. Kazalo in opombe usmerjajo bralca na posamezna poglavja in podpoglavja. Vse uporabljene vire in literaturo sva ustrezno navedli, saj spoštujemo načela avtorskih pravic.
- **Etično obnašanje:** temelji na načelih poštenosti, pravičnosti in celovitosti, ki jim je naloga popolnoma zadostila.
- **Spoštovanje interesov deležnikov/interesnih skupin:** v raziskovalni nalogi sva spoštovali interese vseh ljudi; nikogar nisva kritizirali ali kakorkoli drugače žalili. Pri raziskovanju sva skušali delovati čim bolj objektivno, zavedava pa se, da lahko vsak interpretira književnost in likovne umetnine po svoje, če ima za to utemeljene razloge.
- **Spoštovanje vladavine prava:** naloga spoštuje vladavino prava, saj je bila napisana po natančno določenih pravilih in načelih.
- **Spoštovanje mednarodnih norm obnašanja:** naloga spoštuje mednarodne norme vedenja, ob tem pa upošteva načelo spoštovanja pravne države.
- **Spoštovanje človekovih pravic;** raziskovalna naloga v celoti spoštuje človekove pravice in temeljne človekove svoboščine.

¹ Načela družbene odgovornosti sva povzeli po *Navodilih za pripravo raziskovalne naloge*, objavljenih na spletni strani Zveze prijateljev mladine <http://www.zpm-mb.si> (pridobljeno 1. 2. 2015).

5. TEORETIČNA IZHODIŠČA

5.1. Zmaj v jezikovnih priročnikih

Slovarski sestavek iz druge izdaje *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* (2014) pravi naslednje:

zmáj in zmàj zmája m (ā; ä á)

1. *v pravljicah hudobna krilata žival z eno ali več glavami, levjimi kremplji in kačjim repom, ki navadno bruha ogenj*: zmaj čuva grad; odsekati zmaju glavo; pastir je premagal zmaja; strašen, velik zmaj; rjove kot zmaj / dvoglavi zmaj
 2. *kip ali podoba, ki predstavlja tako žival*: na mostni ograji so zmaji; slika svetega Jurija z zmajem
 3. *igrača iz lesenega okvira, na katerega je napet papir, za spuščanje po zraku*: zmaj dobro leti; delati, spuščati zmaje; igrati se z zmajem; pisan, velik zmaj / papirnati zmaj
 4. *ekspr. človek, zlasti ženska, ki silovito napada, navadno z besedami*: njegova žena je zmaj; kako si se mogel poročiti s tem zmajem / kdaj bo stari zmaj sklical sestanek šef
 5. *ekspr. neugnan, zelo živahen otrok*: naš mali zmaj je šel spat; kdo bo krotil tega zmaja
 6. *šport. naprava s krili za letenje, spuščanje po zraku, navadno s hriba v dolino*: nad mestom kroži zmaj; leteti z zmajem / letalni zmaj
- *ekspr. stanovanjska stiska je stoglavi zmaj zelo huda, neprijetna stvar*; publ. njihova vojska je papirnat zmaj *nestvarna, navidezna nevarnost*; knjiž. peklenski zmaj *hudič*
 - ◆ *obl. ljubljanski zmaj nekdanje najvišje priznanje na sejmu mode v Ljubljani*; zool. leteči zmaj *kuščar, ki živi v jugovzhodni Aziji, Indiji in Avstraliji in ima med sprednjimi in zadnjimi nogami kožno gubo za letenje, Draco volans*; morski zmaji *majhne morske ribe s strupenimi žlezami ob bodicah prve hrbtna plavuti, Trachinidae*

Beseda zmaj je večpomenka: lahko pomeni bitje, kip ali podobo tega bitja, igračo oz. napravo, kot čustveno zaznamovani izraz se lahko uporablja tudi za poimenovanje oseb. Iz ponazarjalnega gradiva pri prvem pomenu besede zmaj (tistem, ki je za najino nalogo ključen) je mogoče razbrati dvoje: a) zmaj nastopa kot varuh oz. čuvaj, v tem primeru gradu; b) zmaj je prikazan kot strašen, nevaren, rjoveč; kot bitje, ki ga je treba onesposobiti. Četrty in peti pomen izkazujeta negativno konotacijo, kadar zmaj pomeni poimenovanje oseb – človek, ki mu rečemo zmaj, je neugnan in napadalen; tak, ki ga je treba ukrotiti. Če torej to naveževa na naslov najine naloge, ugotoviva, da v pomenskem delu geselskega članka prevladuje zastrašujoča podoba zmaja.

Zanimivo je opazovati tudi izvor besede zmaj. Po *Etimološkem slovarju* (Snoj, 1997, str. 750) beseda zmaj izvira iz indoevropsčine, nato jo je mogoče zaslediti v praslovanščini, dotično besedo pa smo v slovenščino prevzeli iz hrvaščine. Razberemo lahko še, da v ruščini *zmaj* oz. *zmija* pomeni kača, kar lahko povežemo z videzom zmaja, npr. da ima kačasto telo.

5.2. Proučevanje zmajev

5.2.1. Pomen zmaja v različnih kulturah

Zmaj je pogosto obravnavan kot strog čuvaj ali simbol zla, demonskih nagnjenj. V resnici je stražar skritih zakladov, in to takšen nasprotnik, ki ga je treba premagati, če želimo priti do zaklada. Na Zahodu je stražar zlatega runa ali zlatih jabolk v vrtu Hesperid; na Kitajskem je – v pravljicah iz časa dinastije Tang – čuvaj Bisera. Legenda o Siegfriedu potrjuje, da je zaklad, ki ga zmaj varuje, v resnici nesmrtnost. Zmaj kot demonski je pogosto upodobljen s kačo: Origen potrjuje takšno identiteto v zvezi s Psalmom 74. Eni najbolj znanih podob sta podobi sv. Jurija in Mihaela, ki ubijata zmaje, obstajajo pa tudi podobe Kristusa, ki stoji na zmaju. S tem predstavljajo podobo zmage nad zlom. Takšne podobe se pojavljajo tudi v srednjeveški umetnosti in še posebej v evropskem in muslimanskem hermetizmu, kjer ima tak spopad podobno obliko kot pri kaduceju (nevtralizacija nasprotnih nagnjenj alkimističnega ...), medtem ko latentno in nerazvito naturo prikazuje urobor, zmaj ali kača, ki se grize v rep. Celo na Daljnem vzhodu so vidiki zmaja različni, saj gre za žival, ki je hkrati vodna, zemeljska in nebeška. V tem ga je mogoče primerjati z Quetzalcoatlo, azteško pernato kačo. Daljnovzhodno slikanje bojujočih se zmajev se izraža v ambivalentni simboliki. Brez kakšnega večjega uspeha so skušali delati razliko med vodnim zmajem in zemeljskim

zmajem. Na Japonskem razlikujejo štiri vrste zmajev: nebeško, deževno, zemeljsko-vodno in podzemsko. V bistvu ne gre za nič drugega kot za različne vidike enega in istega simbola. Vsekakor gre za nebeški simbol, saj naj bi njegova kri imela v sebi črno in rumeno barvo, ki pa sta prvobitni barvi neba in zemlje. Zmaj naj bi imel tudi božansko moč, se identificiral z njo in delal napoj nesmrtnosti (somo) – zato ga tudi povezujemo z večnim, nesmrtnim življenjem. Zmaji lahko predstavljajo tudi Luciferjevo vojsko nasproti Gospodove vojske angelov. Imeli naj bi kremplje sovraštva, na sebi naj bi imeli oklepe sebičnosti, nosili pa naj bi jih krila laži in zvijače. Ves čas rjovejo in sikajo in so nasploh pravo nasprotje dobrih angelov.

Zmajem pa seveda pripada pomembno mesto tudi v heraldiki, vedi o grbih. V vlogi stražarja nastopajo v grbih mest in dežel, primerjani pa so tudi kot znamenje plemiških družin (Chevuer, 2006, str. 705).

5.2.2. Zmaj kot nebeška moč

Zmaj kot nebeška moč je v vseh pogledih simboliziran kot cesar. To ne velja samo na Kitajskem, ampak so tako menili že Kelti, saj neki hebrejski tekst govori o Nebeškem zmaju, sedečem na prestolu. Povezujejo ga tudi z naravnimi pojavi; s strelo (bruha ogenj) in rodovitnostjo (prinaša dež), jamči pa tudi za red in blaginjo. Zmajeva hoja je veličastna hoja poglavarja, zmajev obraz pomeni cesarjev obraz ... Nekateri zmaji živijo v vodi in delajo izvire; zmaji so vedno povezani z ustvarjanjem dežja in groma, manifestacijama nebeške dejavnosti. Obstajali naj bi tudi zmajevi plesi, ki lahko prinesejo dež, blagoslov neba, zato so tudi znamenje dobrega. Iz odprtega gobca jim lahko poženejo listnate veje, kar je simbol kaljenja. Naraščanje grmenja – ciklično obnavljanje – je prikazano z nastopom zmaja, ki ustreza pomladi, vzhodu, zeleni barvi: zmaj se dvigne v nebo na pomladno enakonočje in pogrezne v zemljo na jesensko enakonočje. Zmaj ima ciklični simbolizem, tudi zaradi njegove upodobitve v ornamentih. Zmajeva glava in rep sta – astronomsko gledano – mesečeva vozla, točki, ker je bil mrk. Od tod sta kitajski simbol za zmaja, ki požira luno, in arabska simbolika zmajevega repa. Rdeči zmaj pa je simbol Walesa. Legenda pravi, da sta se rdeči in beli zmaj bojevala, slednji je pomenil Saksonce. Naposled oba zmaja, pijana od medice, pokopljejo. Tako zaprti zmaj simbolizira skrite in zadrževane sile. Beli zmaj ima obraz smrti, rdeči pa obraz besa. Skupaj pokopana pomenita združitev usode, simbolizirata pa tudi stalno skrito grožnjo (Chevuer, 2006, str. 706).

5.2.3. Tipologija zmajev

Ugotavljava, da je zmajem skupno naslednje:

- so plazilci, nimajo stalne telesne temperature;
- ležejo jajca;
- imajo luske in kačje oči;
- lahko imajo krila in so brez nog, imajo dve nogi in krila, lahko so brez kril in brez nog.

Po čem se zmaji med seboj razlikujejo?

- Zmaji, ki imajo velika krila, a nimajo nog, so *amfipteri*.
- Tisti, ki imajo majhna krila in so brez nog, so *lindorni*.
- Zmaji, ki imajo dve nogi in so brez kril, so *lintverni*.
- Zmaji s krili in parom nog se imenujejo *viverni* (ti se v heraldiki v renesančnih in srednjeveških najpogosteje upodobljene).
- Azijski zmaji imajo štiri noge in so brez kril.
- Zmaji z grebenom in brado, a brez kril in nog, so podobni bazilisku.
- Zmaji brez kril in nog, a z več glavami, so *amfisbena* (Topsell, 2007, str. 12–16).

Glede na temeljno obliko je mogoče predstave o zmajih deliti na kačaste zmaje z zverskim gobcem; na polkačaste in kuščarske zmaje z zverskim gobcem, ki imajo krila ali so brez njih.

Glede na pojmovanja in odnos je mogoče zmaje deliti na mitična in na fantazijska bitja. Prva sodijo v verovanja in njihov dejanski obstoj za vernike ni vprašljiv; druga sodijo v domišljijski svet, največ v svet pripovedk in pravljic, ali so v dejanskem svetu samo simbolni znak; predznanstvena naravoslovna vedenja o zmajih so na meji med prvimi in drugimi. Seveda lahko različna pojmovanja obstajajo sočasno in se spreminjajo: isti zmaj je za sodobnike lahko mitični ali fantazijski; največkrat je zmaj najprej mitično bitje, pozneje pa postane domišljijsko pojmovano bitje (Makarovič, 2001, str. 30).

Glede na področja, od koder zmaji izhajajo: zmaj vzhodnjaške tradicije (vzhodna Azija) in zmaj zahodnjaške tradicije (Bližnji vzhod in Evropa) (Stražišar, 2010, str. 8).

5.3. Literarne zvrsti in vrste

Pričakujeva, da se motiv zmaja pogosteje pojavlja v naslednjih literarnih zvrsteh:

5.3.1. Bajka

Bajka ali mit (gr. *mýthos* – beseda, pripoved) je oznaka za tradicionalne zgodbe iz mitološkega območja, tj. o bogovih, duhovih, polbožanskih herojih in nadnaravnih silah prvotnih regij, lahko pa nastajajo bajke tudi na podlagi umetnih mitoloških predstav kot zgolj literarne tvorbe izmišljenega sveta. Bistvena za bajko je torej motivna navezanost na mitologijo katerekoli vrste, medtem ko je njena zunanja forma svobodna, lahko verzna ali prozna, sicer pa je bajka po notranji zgradbi pretežno epska.

5.3.2. Legenda

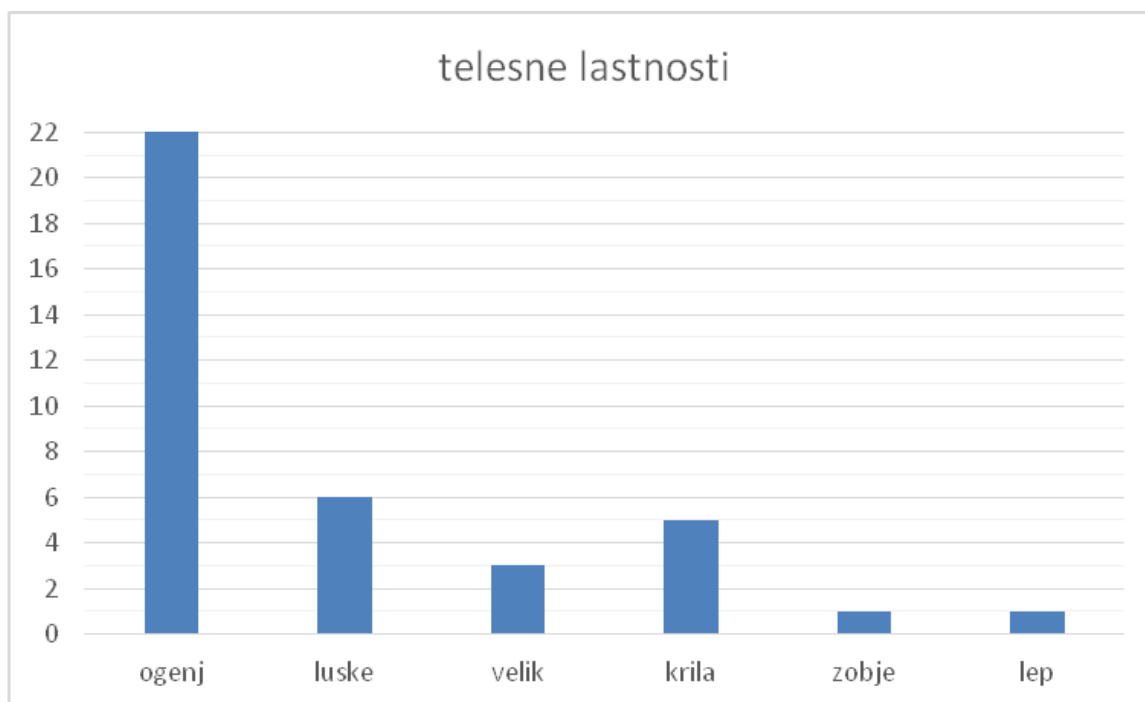
Legenda (lat. = kar se najbolj bere) je praviloma izraz za kratko zgodbo na motive krščanske religije, njenih prvotnih sporočil, iz življenja njenih svetnikov in mučencev. Ta motivna osnova je v legendi lahko svobodno preoblikovana ali celo popolnoma izmišljena. Po svojem notranjem sestavu je pripovedna, sicer pa mogoča v verzih ali v prozi.

5.3.3. Pravljica

Pravljica je kratka zgodba, sestavljena v verzih ali prozi. Njena posebnost v primerjavi s pripovedko je neverjetnost, čudežnost, nestvarnost likov in dogodkov, vendar pomešanih s stvarnostjo, ki je verjetna, to pa tako, da oboje ni lokalizirano v konkreten čas in prostor. To dvoje je v pravljici splošno in abstraktno kot poseben svet poleg zgodovinsko stvarnega. Tudi junaki pravljic so splošni, ne pa individualno določeni kot v pripovedkah pa tudi bajkah. Razlika med temi zvrstmi je torej pretežno motivna, ne pa strukturno-formalna. Večina pravljic je ljudsko-tradicionalnega izvora; na tej osnovi so mogoče umetne pravljice. Pri motiviki in tematiki jih lahko delimo na resnobne, tragične, komične, simbolične, živalske itn. (Trdina, 1958, str. 52–54).

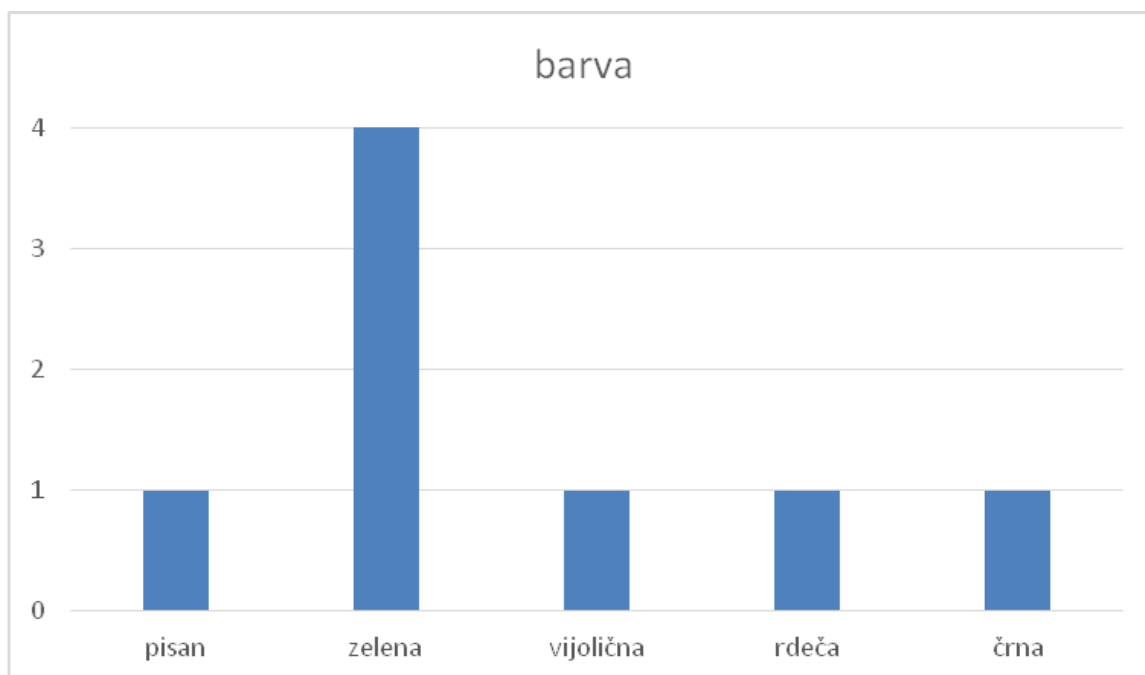
6. PODOBA ZMAJA V OČEH NAJINIH SOŠOLCEV

Kot sva v eni od najinih začetnih hipotez predvideli, smo ljudje do zmaja razvili predvsem negativno konotacijo;² tudi sicer kdaj rečemo, da je kakšna oseba pravi zmaj, pri čemer nimamo v mislih pozitivnih lastnosti. S kratko nalogo za sošolce sva želeli preveriti, na kaj oni pomislijo ob besedi zmaj. Zanimalo naju je, h kateremu polu iz naslova najine naloge se bodo ozrli: k zmaju kot rjoveči pošasti, ki bruha ogenj in je nevarna za okolico, ali pa bodo prepoznali veličastnost in mogočnost tega mitološkega bitja. Tako sva jih prosili, naj navedejo vsak po tri asociacije ob iztočnici **zmaj**. Sodelovalo je 26 sošolcev. Njihove odgovore sva razdelili in analizirali po naslednjih področjih: telesne značilnosti oziroma lastnosti, pri čemer sva posebej izpostavili še barvo, saj je bila med njihovimi odgovori zelo pogosta, pojem (pri tem sva bili pozorni na vlogo, pomen in predstavo zmaja) in kulturo (tu sva vključili prostor in obdobje).

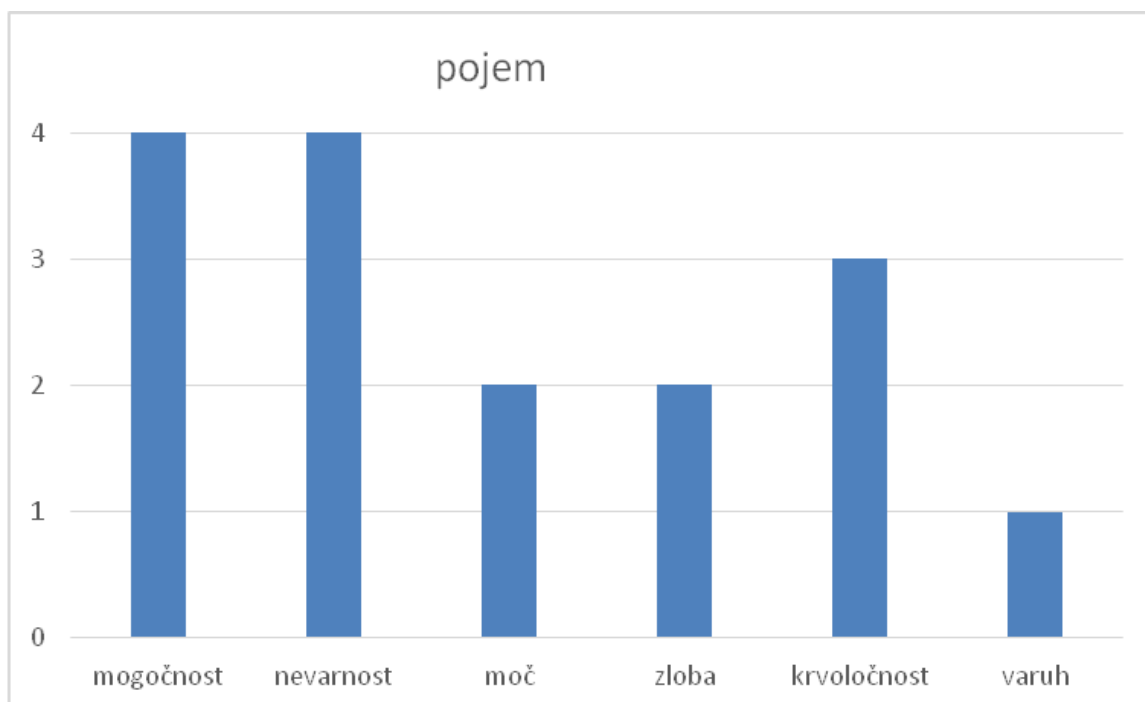
Grafikon 1: Telesne značilnosti zmajev

² Ena od možnih teorij za tako mišljenje se naslanja na predvidevanje, da se je zmaj v Evropo preselil z Bližnjega vzhoda in tako predstavljal tujega eksotičnega zavojevalca, ki ga je zaplodil barbarski poganski svet (Krkoč, 2011).

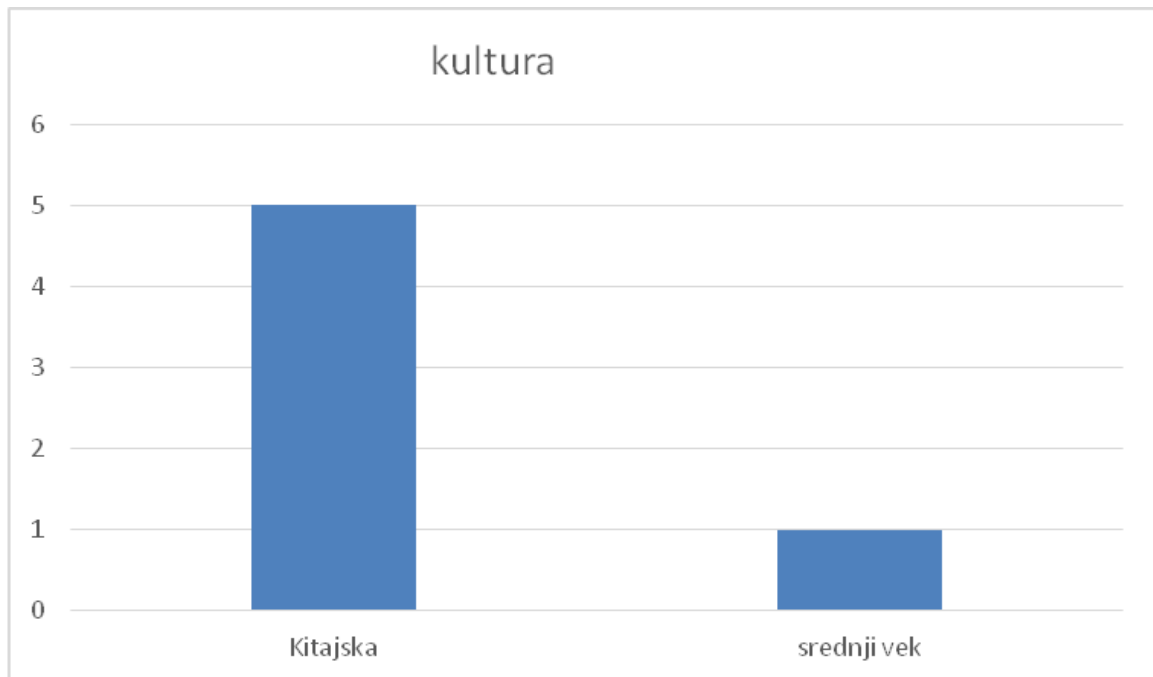
Grafikon 2: Barva zmajev

Iz odgovorov sošolcev, ki se navezujejo na zunanjo podobo zmajev, je razvidno, da si to bitje predstavljajo v glavnem v zeleni barvi, povezujejo ga z ognjem, manj z luskami in krili, presenetljivo malo jih je izpostavilo velikost zmajev.

Grafikon 3: Pojem, ki ga zmaji posebljajo

Ob besedi zmaj sošolci pomislijo na nevarnost in krvoločnost kot izrazito negativni lastnosti, kar sicer potrjuje najina pričakovanja pred izvedeno nalogo, vendar pa jih je nekaj omenilo tudi mogočnost, kar kaže, da si zmaja ne predstavljajo zgolj kot nevarno pošast, temveč tudi kot veličastno, mogočno bitje.

Grafikon 4: Kultura, ki jo zmaji zastopajo

Videti je, da sošolci v glavnem zmaje povezujejo s Kitajsko, kar sva pričakovali, umeščajo pa jih v srednji vek, kar kaže na to, da jih povezujejo z ljudskim slovstvom, v glavnem s pravljicami, kjer stojijo ob boku vitezom in princesam. To sva lahko razbrali iz njihovih komentarjev k posameznim asociacijam.

Posamezni odgovori sošolcev so zmaje povezovali s svetom filmov in risank, manj pa s književnostjo (izjema je omemba pravljic, konkretnih navedb pa med njihovimi asociacijami ni bilo). To sva sicer predvidevali, a hkrati sva pričakovali, da se jih bo več spomnilo tudi na priljubljeno podobo zmaja v računalniških igrah.

7. PODOBA ZMAJA V LITERATURI

Tu se je v bistvu zares začelo najino popotovanje. V odkrivanju neznanega sva imeli težko nalogo, zato sva se raje omejili na kulture, ki jih morda malo bolje poznavata, naju še posebej privlačijo ali pa so morda nam geografsko bližje. Tako sva se osredotočili na obdobje antike in srednjega veka: v obravnavo sva zajeli grško in rimsko antično književnost ter posamezne orientalske književnosti. Seveda bi lahko obravnavali tudi Azteke, Inke, vendar sva po nekaj prebranih knjigah ugotovili, da tam kaj veliko omemb zmajev v književnosti ni. Tako je nastal sledeč izbor, za katerega pa verjetno ne moremo reči, da je ozek. Želiva vam prijetno popotovanje, za naju je vsekakor bilo.

V analizo nisva vključevali omemb, kot so zmajevi zobje, zmajeve skale, oziroma takšnih, kjer je zmaj zgolj omenjen, vendar je nemogoče razbrati, ali je dober ali slab, kakšna sta njegov videz in vloga v zgodbi ipd. Opredeljevali bova pomen zmaja v zgodbah in razmislili, kakšno predstavo ob tem vzbuja. Na kratko bova predstavili vlogo zmaja v posameznih zgodbah.

7.1. Antika

Pojem antika se je pojavil v srednjem veku kot pojem za nekaj starega, saj je Cerkev veljala za moderno, novo in absolutno nadvladno. Pod ta pojem uvrščamo grško in rimsko književnost, gre pa za čas od približno 1000 pred Kristusom do 5. stoletja našega štetja. V namen, da bi v srednjem veku približali krščansko vero tudi politeistom, so preobrazili antična božanstva v svoja (hudič trizob, Pozejdon – trizob), zato se v tem času zgodi največ preskokov dober-slab zmaj.

Vendar pa je bilo obdobje antike zelo plodno in poenoteno, saj če gledamo orientalske kulture, so bile pri literaturi na zelo različnih bregovih. Iz tega in tudi geografske lege rimskega in grškega imperija se je začela graditi evropska književnost, ki še sedaj temelji na takratnih mitih (Kos, 1991, str. 52–53).

7.1.1. Značilnosti grške književnosti

Izraz označuje grško književnost starega veka, tj. starogrško književnost antike, v nasprotju s kasnejšo grško književnostjo srednjega veka (bizantinsko) oziroma 19. in 20. stoletja (novogrško). Začetki grške književnosti segajo v 8. stoletje pr. Kr., ko so stari Grki razvili na podlagi feničanske svojo pisavo; prvi knjiženi spomeniki so nastali iz ustnih tradicij, ki segajo nazaj v prva stoletja 2. tisočletja. Ta književnost je trajala tja do 5. ali 6. stoletja po Kr., ko se je iz nje polagoma razvila bizantinska.

Govorimo lahko o treh temeljnih obdobjih: a) arhaičnem ali predklasičnem med 8. in 5. stol. pr. Kr., b) atiškem ali klasičnem v 5. in 4. stol. pr. Kr., c) helenističnem, ki traja od 4. stol. pr. Kr. do 5. stol. n. št. Grška antična književnost že ponuja vse literarne vrste: epiko s Homerjem, liriko s Sapfo in dramatiko z Ajshilom, Sofoklesom, Evripidom in drugimi predstavniki. Literarna dela pa so prepredena tudi z dobro znano grško mitologijo (Kos, 1991, str. 54).

7.1.1.1. Podoba zmaja v grški književnosti

Pregledali sva štiri zbirke zgodb:

- Gustav Schwab: Najlepše antične pripovedke
- Eduard Petiška: Stare grške bajke
- Marjan Kovačevič Beltram: Babilonski stolp in druge zgodbe
- Dejan Brate (prevod): Miti in legende

Zmaj se pojavi v sedmih zgodbah.

Pomen:

- Čuvaj svetih krajev, predmetov, bitij, kot je spodaj zapisano, zmaji v bajkah pogosto stražijo svete kraje.
- Zmaj je s svojo velikostjo in mogočnostjo bil strah zbujujoče bitje. Zato ne moremo trditi, da ni bil priročen stražar. Tako so si ga predstavljali tudi v drugih kulturah.
- Zmaj ni vedno nujno dober, nasprotno, veliko ljudi si ga je oz. si ga še vedno predstavlja slabega, seveda so v grških bajkah zmaji bili uničujoči in škodljivi za ljudi, naravo in preostala bitja.

Predstava:

- Kot velikansko kačasto bitje z več glavami, največkrat predstavljeno kot zlobno, negativno.
- Grki imajo več bitij, ki sodijo v rod Dracanj: spodaj kača, riba ali kakšna druga žival; zgoraj človek.

Zmaj v posameznih zgodbah:

- *Kadmos*: lesketajoči se rdeči greben, telo nabreklo od strupa, trije jeziki, tri vrste zob, bronaste luske; ubijal je ljudi, ki so želeli vzeti vodo iz potoka; Kadmos ga pokonča s kopjem, ki mu ga zarije v žrelo. Kasneje je posadil njegove zobe in iz njih je vzkliko ljudstvo.
- *Perzej*: zmaj Ladon, velikanski ogenj bruhaajoči zmaj, ki varuje zlata jabolka; Perzej ga premaga tako, da mu pokaže Meduzino glavo.

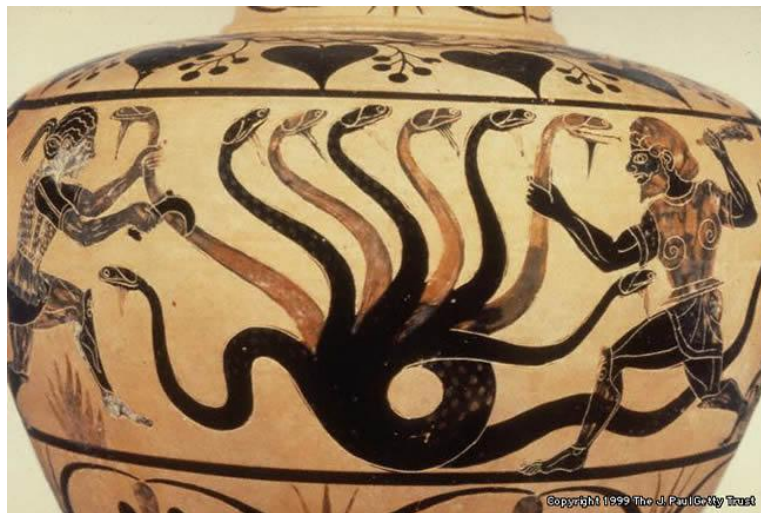
Slika 1: Ladon

(vir:

http://vignette1.wikia.nocookie.net/olympians/images/3/3e/Ladon_guardian.jpg/revision/latest?cb=20111114010919)

- *Sizif in Belerofont*: himera; levji trup, kačji rep, iz trupa raste kozja glava. Belerofont jo ubije s pomočjo krilatega konja pegaza.

- *Pripovedka o Argonavtih*: zmaj varuje zlato runo, ima dolg vrat, je sikajoč, ima bleščeče se luske, bruha ogenj. Zmaja je s pesmijo uspavala Medeja, medtem ko je Jazon ukradel zlato runo.
- *Jazon in Medeja*: Medeja je Jazonu obljubila prestol, vendar se je Jazon spozabil in je omožil drugo. Medeja je ubila Jazonovo nevesto in z vozom, v katerega so bili vpreženi zmaji, prišla po Jazona.
- *Prva tri Heraklova dela*: hidra, velikanska kača z devetimi glavami, od teh je bila ena nesmrtna. Herakles ji je odsekal glave, vendar vedno, ko ji je eno odsekal, sta na njenem mestu zrastle dve novi. Pokončati mu jo je pomagal pastirček, ko mu je podajal zarezane palice, da sta ji zažgala glave. Hidra je pustošila polja, klala živino.

Slika 2: Hidra

(vir: <http://www.dragonsinn.net/Fiction/hydra%20pix/hydravase2.jpg>)

- *Odisejeva vrnitev*: Odisej pripoveduje še o Skili in Haribdi. Skila ima dvanajst nog, šest glav s tremi vrstami zob, je nesmrtna. Sodeluje s Haribdo, saj iz votline stegne glave in požre neprevidne mornarje (glej sliko). Haribda pa požira vodo in jo izbruha trikrat na dan. Skila požre Odiseju šest mož, Haribdi pa ubežijo.

Slika 3: Scila

(vir: <http://fast.swide.com/wp-content/uploads/2014/03/weird-creatures-monsters-from-greek-mythology-The-Charybdis-and-Scylla.jpg>)

Kot sva napovedali že v uvodnih poglavjih, so si Grki predstavljali zmaje kot hudobna bitja, ki so uničevala, požirala vse, kar jim je prišlo na pot; zmaji so lahko bruhalo ogenj in so bili podobni kačam. Velikokrat so imeli zmaji več glav in so vplivali na (nadaljnji) razvoj pokrajine, mest, ljudstev in so s svojo smrtjo povzročili revolucijo v razvoju prej naštetega. Tako so torej zmaji kot bitja bili simbol nečesa strah vzbujajočega, medtem ko so zmajevi predmeti oz. gravure/kipci z zmaji prinašali nekaj dobrega, močnega, zaščitniškega in celo pogumnega.

7.1.2. Značilnosti rimske književnosti

Rimska književnost je nastala in se razvijala v močni odvisnosti od grške. Do leta 240 pr. Kr. so na ozemlju rimske republike obstajale samo ljudske pesniške in pripovedne tradicije, ki se še niso oblikovale v književnost. Leta 240 je ujeti Grk Livij Andronik prevedel v latinščino Odisejo, kar je prineslo prvi evropski prevod sploh, in s tem začel rimsko književnost. Odtlej so rimski avtorji presadili v lastno književnost polagoma vse najpomembnejše zvrsti ali vrste grške književnosti: tragedijo, komedijo, ep, elegijo, epigram, odo, zgodovinopisno, filozofsko, moralistično in govorniško prozo, roman in krajše zgodbe. Poleg vrst ali zvrsti so prevzeli od Grkov mitologijo, snovi, motive, stil in zlasti metriko; medtem ko je bil prvotni latinski verz verjetno naglasen, je nova rimska poezija strogo kvantitativna.

Edina zvrst, ki so jo Rimljani sami razvili in ki je ostala strogo rimska, je satira. Vendar so tudi v drugih vrstah grške vzore prevzeli izvirno in v skladu s svojo tradicijo. Zato se rimska književnost v mnogoterih pogledih ločuje/razlikuje od grške (Kos, 1991, str. 73).

7.1.2.1. Zmaj v rimski književnosti

Pregledali sva zbirko *Pripovedke o rimskih bogovih in junakih*. Podoba zmaja se pojavi v eni zgodbi.

Pomen:

- kot pošast (v pomenu zlobe, dvolednosti).

Predstava:

- *Skila* in *Himera* sta sicer znani že iz grške književnosti kot eni od ovir za grške junake; to potrjuje zgledovanje rimske antične književnosti po grški.

Zmaji v posameznih zgodbah:

- *Enej prihaja*: v eni od zgodb o junaku Eneju se pojavita *Skila* in *Himera* kot obliki ladijskega kljuna. S svojo podobo vzbujata strah in odpor; *Himera* ima namreč triglavi obraz, *Skila* pa je označena kot modrikasta spaka.

7.2. Orientalne književnosti

Orient je skupno ime za dežele z visoko in staro kulturo, zelo drugačno od evropske; izjemno obširno območje sega od severne Afrike do Daljnega vzhoda oziroma do Tihega oceana. Kultura Orienta je nastajala iz žarišč najstarejših civilizacij v Egiptu, Mezopotamiji, na Indijski podcelini in na Kitajskem. Med orientalske književnosti tako uvrščamo egiptovsko, starozidovsko, arabsko, sumersko, turško, perzijsko, indijsko, kitajsko in japonsko. Skupna značilnost navedenih orientalskih književnosti je v njihovem izvoru. Ta je bil povsod povezan z religijo, njenimi rituali in etničnimi junaki; tako ne preseneča dejstvo, da posebno mesto v teh književnostih zasedajo tako imenovane »svete knjige«. Z evropskega stališča se nastanek, trajanje in razvoj orientalskih književnosti ujemajo z obdobji starega in srednjega veka, vendar samo približno, ker je zgodovinski, politični in kulturni razvoj Orienta potekal v

drugačnih obdobjih in ga ni mogoče razčlenjevati po evropskih merilih (Kos, 1991, str. 10–11).

Med literarnimi zvrstmi Orienta ima osrednje mesto sicer lirika, razvija se tudi dramatika, med bralstvom pa so bile najbolj priljubljene kratke zgodbe v prozi – bajke, pravljice, legende, pripovedke in novele. Posebno popularnost so omenjene zvrsti dosegle, ko so jih povezali v pripovedne cikle; znan primer je seveda arabska zbirka *Tisoč in ena noč* (Kos, 1991b, str. 128). Tovrstna besedila sva v analizo vključili tudi midve, saj pričakujeva, da bo prav v njih vloga zmaja izrazita.

Pri najini analizi sva se osredotočili na območja Orienta, ki so se v teoretičnih izhodiščih raziskovalne naloge izkazala kot tista, ki jih je podoba zmaja v kulturi, umetnosti, praznovanjih, verovanjih ali vsakdanjem življenju najbolj zaznamovala. Tako sva zajeli dela kitajske, indijske, japonske in arabske književnosti ter Biblijo.

7.2.1. Temeljne značilnosti Biblije

Starožidovska književnost se je ohranila v obliki Biblije oziroma Svetega pisma, ki velja za temelj judovske in krščanske religije. Judovska vsebuje samo spise t. i. Stare zaveze ali Starega testamenta, medtem ko jim krščanska Biblija dodaja še Novo zavezo ali Nov testament. Z znanstvenega, literarnozgodovinskega stališča je bila Biblija za cerkveno-verske potrebe sestavljen izbor besedil iz obsežne starožidovske književnosti. Njeni začetki so sicer nejasni, vendar segajo v zadnja stoletja 2. tisočletja pr. Kr. oziroma v dobo, ko so se židovska plemena naselila v takratni Palestini in osnovala plemenske države, prvi razcvet pa je najbrž doživela v obdobju prvih jeruzalemskih kraljev. Starožidovska književnost je nastajala v tesni povezavi s sosednjimi književnostmi, zlasti s sumersko in egipčansko; iz obeh je namreč sprejemala vsebinske in oblikovne spodbude. Še bolj intenzivno pa so nanjo vplivale posebne okoliščine takratne židovske zgodovine, religije in družbe. Od vseh orientalskih književnosti je postala za razvoj evropske in svetovne literature najpomembnejša; po vplivu na kasnejše veje umetnosti jo lahko primerjamo z grško antično književnostjo (Kos, 1991, str. 19).

Zmaj v Bibliji:

Zmaj se pojavi v šestih svetopisemskih zgodbah.

Pomen:

- zmaj je povezan s kačo ali pa upodobljen kot simbol Hudiča;
- zmaj kot božji sovražnik, strašen, nepremagljiv, ki z repom sklata z neba tretjino zvezd;
- kot pohlepnež, grešnik, ki skuša priti na oblast;
- kot nenasitno bitje, ki se hrani z nesrečo in bedo;
- kot povzročitelj naravnih katastrof;
- bitje, ki je vedno poraženo in izgnano iz nebes.

Predstava:

Zmaji v glavnem nastopajo kot primerjave z znamenitimi zgodovinskimi vladarji (npr. faraoni) oziroma kot tisti, ki vladajo z neomejeno močjo.

Kot velikansko kačasto bitje z več glavami, največkrat predstavljeno kot zlobno, negativno.

Zmaji v posameznih zgodbah:

- *Izraelova tožba in Božje povračilo*: babilonski kralj Nebukadnezar je predstavljen izrazito negativno, pri čemer je primerjan z zmajem (»požrl me je kakor zmaj«).
- *Proti Egiptu*: faraon, egiptovski vladar, je primerjan z zmajem kot nadrejen, povzdignjen, vladar z neomejeno močjo.
- *Žalostinka za faraonom in Egiptom*: tudi v tem delu je faraon primerjan z zmajem kot vsemogočen, tak, ki razburka reke, kali vodo z nogami ipd.
- *Bel in zmaj*: Daniel prosi boga za moč, da ubije zmaga brez meča in palice. Nato je Daniel vzel smolo, mast in dlako, vse skupaj skuhal, naredil iz tega kolače in jih dal zmaju v žrelo. In zmaj jih je požrl in se razpočil. Videti je, kot da zmaj nastopa kot nevarnost, ki jo je treba odpraviti.
- *Žena in zmaj*: zmaj se pojavi kot znamenje na nebu. Je velik, rdeč kot ogenj, ima sedem glav in deset rogov, na njegovih glavah pa je sedem diademov. Njegov rep je pometel z neba tretjino zvezd in jih vrgel na zemljo. Zmaj se je ustopil pred ženo, ki je bila pred porodom, da bi požrl njenega otroka, ko bi porodila. Nato se je v nebesih razvnela vojna: Mihael in njegovi angeli so se bojevali proti zmaju. Tudi zmaj se je bojeval in njegovi angeli. Veliki zmaj, stara kača, ki se imenuje Hudič in Satan in ki zapeljuje vesoljni svet, je bil vržen na zemljo. Ko je zmaj videl, da je bil vržen na zemljo, je začel preganjati ženo, ki je rodila dečka. A ženi je priskočila na pomoč zemlja: zemlja je odprla svoja usta in popila reko, ki jo je zmaj bruhal iz svojih ust. Zmaj pa se je razjezil

nad ženo in se bojeval proti preostalim iz njenega rodu, proti tistim, ki se ravnaajo po Božjih zapovedih in imajo Jezusovo pričevanje.

- *Dve zveri*: predstavljena je zgolj zver, ki se je vzdigovala iz zemlje: imela je dva rogova, podobna jagnjetovim, govorila pa je kakor zmaj.

7.2.2. Temeljne značilnosti kitajske književnosti

Kitajska književnost v najširšem pomenu besede obsega podobno kot indijska poleg pravih, v evropskem smislu razumljenih literarnih vrst ali zvrsti še številne zgodovinske, filozofske, moralistične in poučne spise, zbirke izrekov, potopise, komentarje ipd. Njeni začetki so težko ugotovljivi. Po mnenju nekaterih znanstvenikov segajo v sredo 2. tisočletja pr. Kr., po mnenju drugih se začnejo po letu 1000. Prva ohranjena književna dela izvirajo iz 6 stoletja pr. Kr. Kitajsko književnost navadno delimo v obdobja po cesarskih dinastijah, na njen razvoj pa so vplivali verski sistemi, ki so obvladovali kitajsko duhovno in družbeno življenje: konfucijanstvo, taoizem in budizem. Prva pomembnejša dela kitajske književnosti so bila filozofsko-moralistična, napisana v prozi ali verzih. Od literarnih zvrsti se je najprej in najbolj trajno razmahnila lirika, ki jo stara kitajska poetika priznava za najvišjo in edino pravo umetniško zvrst; drama in roman sta bila ovrednotena precej nižje. Dokaj pozno se je pojavila za najino raziskovalno nalogo aktualna pripovedna proza (Kos, 1991, str. 40).

Zmaj v literaturi

Pregledali sva dve zbirki zgodb iz kitajske književnosti:

- Jože Dolenc: Kitajske pravljice I.
- Jože Dolenc: Kitajske pravljice II.

Zmaj se pojavi v desetih zgodbah.

Pomen:

- zmaj kot jezdna žival, nadnaravne ali kakšne posebne lastnosti niso bile opisane;
- kot stražar – vsemogočen, pameten;
- kot osrednja tema – razvoj bitja, ko iz majhnega raste veliko;
- kot božanstvo (kralji Rumene reke): vsemogočnost, čaščenje; nekaj majhnega predstavlja veliko (uprizorjeni kot kača);

- kot gospodarji – zmajeva nadvlada, in t. i. Skinchangers (zmožnost preobražanja);
- kot pošast (v pomenu zlobe, dvoličnosti).

Predstava:

Zmaji kot kačasta bitja z nadnaravnimi sposobnostmi.

Zmaji v posameznih zgodbah:

- *Stari Čang*: pravljica govori o dekletu, ki je za snubca izbralo po značaju in ne starosti in izgledu. Starec se je spremenil v mladeniča, živela sta srečno. Gospodar je jezdil zmaja (njegova zunanost ni opisana, pomena ni mogoče razbrati, sklepamo lahko le, da je dober, saj je dober tudi gospodar, zmaj pa se pusti jezdit).
- *Dobrotljivi čarovnik*: čarovnik je pomagal revnim ljudem in enemu od njih podaril nesmrtnost. Tiger in zeleni zmaj varujeta dvorano nesmrtnosti.
- *Iz zimskega spanja prebujeni zmaj*: zmaj je prišel iz knjig in rasel, za sabo pa puščal zažgano vijolično sled.
- *Duhovi Rumene reke*: zmaji so gospodarji Rumene reke in vplivajo na njeno delovanje, vaščani jim v čast prirejajo dramske igre, zmaji jih spremljajo v obliki male mavrične kače, vendar se ob jezi spremenijo v velikanskega zmaja, ki lahko bruha ogenj, če ga kdo razjezi.
- *Zmajeva princesa*: črn zmaj straži grad in vse dragocenosti, ki so v njem. V gradu je še več raznobarnih zmajev, ki lahko govorijo človeški jezik, bojijo pa se lanenega olja in vrtnarskega voska. Tako podarijo vrtnarju biser, v zameno, da jih pusti na miru in ne izda njihove lastnosti
- *Izgnana princesa*: zmaj je gospodar voda, lahko se spreminja, prikliče vesoljni potop, je preudaren in dober po srcu. Princesi pomaga pobegniti iz ujetništva in se srečno vrniti domov.
- *Kako so zaradi dveh breskev umrli trije junaki*: rečni zmaj je varoval reko. Ko je vojvoda poslušal zgodbe junakov, ki so se potegovali, da bi dobili čudežno breskev. A ko je prečkal Rumeno reko, je kot vihar nadenj privršal rečni zmaj in hlastnil po njegovem vprežnem konju. Junak je zmaja ubil in prinesel njegovo glavo kralju. Tega se je vojvoda spominjal in je junaka nagradil.
- *Zdravnik*: zmaj je bil spremenjen v starca, ki je preizkušal zdravnika in mu s tem pomagal. Zdravnik je zdravil tako ljudi kot živali. Nekoč je tigru iz noge potegni trn, od

takrat ga tiger spremlja. Nekaj časa za tem pa je srečal starca, ki je tožil zaradi bolečin v trebuhu, zdravnik ga je pozdravil in takrat se je starec spremenil v sinje modrega zmaja in od tedaj zdravnika spremljata tiger in zmaj.

- *Ljubitelj zmajev*: zmaj je prikazan kot nadnaravna sila, iz katere se ne norčuje. Živel je gospod, ki je bil ljubitelj zmajev. Vse stene svoje hiše je dal okrasiti s podobami zmajev. Za to je zvedel nebesni zmaj in prišel k njemu ter pokukal v njegovo stanovanje. Gospod se je zelo prestrašil in ugotovil, da vseeno ni ljubitelj zmajev, kot je mislil.
- *Ptica z devetimi glavami*: zmaj je bil spremenjen v mladeniča in je pomagal rešiti princeso. Ptica z devetimi glavami je ugrabila kraljično in jo odpeljala na nedostopno skalo. Rešil jo je le pameten mladenič, tako da je ubil to ptico – zmaja. A zgodilo se je tako, da je zaostal in se ni mogel rešiti. Pomagal mu je mladenič, za katerega je ugotovil, da je zmaj. Imel je srečo ter našel magične bisere, ki so ga pripeljali do zmajevega očeta, ki ga je lepo sprejel in pogostil. Tako je kraljevič prišel do mesta, kjer je bila kraljična. Prepoznala ga je in se poročila z njim.

Ko pomislimo na kitajsko kulturo, se velikokrat takoj spomnimo na zmaja – to sva dokazali tudi z nalogo za sošolce, ki so med vsemi orientalskimi kulturami omenili le kitajsko. Kot se je dalo razbrati iz knjig, se kitajska mitologija in kultura prav na njih zelo opirata. Zmaj je s svojo pojavo bil varuh nečesa večjega, nadnaravnega, mogočnega. Uravnaval je površje, vodo, njemu v čast so igrali igre, bil pa je tudi zanesljiv stražar. V nasprotju z Grki so Kitajci jemali zmaje za nekaj svetega in nesmrtnega, večnega glasnika dobrega. Ko sva brali razne zgodbe, sva dobili občutek, kot da se cel svet spreminja, zmaji pa so neka stalnica, in to v dobrem smislu.

7.2.3. Temeljne značilnosti japonske književnosti

Japonska književnost je poleg arabske najmlajša med velikimi orientalskimi literaturami starega in srednjega veka. Najstarejši japonski književni spomeniki ne segajo pred leto 700 po Kr. Formirala se je iz starih tradicij prvotne poezije, religije in družbenopolitične ureditve. Vendar se je nato razvijala pod močnim vplivom kitajske književnosti: od tod je prevzela pisavo, vplive budizma in nekatere literarne oblike. Kmalu je izoblikovala svoje lastne posebnosti, literarne zvrsti, tematiko in slog. Med literarnimi vrstami se je prva razvila lirika, saj se pojavi že v času najstarejših književnih spomenikov. Najznamenitejši pesniški obliki sta

seveda haiku in tanka. Za naju pomembna japonska proza pa je gojila različne zvrsti: od pravljic do potopisnih zapiskov, zbirk aforizmov in dnevnikov, vključuje pa tudi večja pripovedna dela, ki so blizu evropskemu romanu. Tudi za prozo je, podobno kot v liriki, značilna impresionistična tehnika: prepletajo se bežni domisleki, razpoloženja, lirična doživetja in razpoloženjski opisi narave (Kos, 1991, str. 47).

Zmaj v literaturi

Pregledali sva dve zbirki pravljic o japonski mitologiji:

- Vena Hrdličkova: Najlepša pahljača; japonske pravljice
- Ljudske: Japonske pravljice

Zmaj se pojavi v petih zgodbah.

Pomen:

- Zmaj je omenjen kot vzrok oziroma povzročitelj naravnih nesreč.
- Zmaj je upodobljen kot bitje, ki nadvlada nad preostalimi živalmi.
- Kot neko bitje, ki spreminja obliko in je skrivnosten.
- Zmaj kot zlobno bitje, ki varuje zaklad in ubije vsakega, ki se ga hoče polastiti.
- Morski zmaj, upodobljen z več glavami, zloben, njegova glava kot nagrada za ženitev s princeso.

Predstava:

Zmaji kot kačasta, a tudi kosmata bitja, z zmožnostjo letenja, spreminjanja in ponekod z nadnaravnimi zmožnostmi.

Zmaji v posameznih zgodbah:

- *Rai-taro (sin grmenja)*: Radies, bog grmenja, pustoši na Japonskem in ljudje se ga zato zelo bojijo. Je kosmati stvor s kremplji na rokah in nogah, iz gobca pa mu štrlita dva čekana. Ima gladek nos, kratka ušesa in globoke svetle oči. Nekemu možu, Bimbo po imenu, je dal sina, saj ga ni mogel imeti. Po osemnajstih letih se sin poslovil, mož in žena pa živita še dolgo. Na grob pa so jima postavili nagrobni kamen v obliki zmaja.
- *Zmagoviti Kendzo*: nekega dne je človeka po imenu Kendzo doletela usoda. Japoncem je moral najti zaklad, da bodo vsi modri, zdravi, pogumni in veseli. Odšel je na Zlato

goro, ki jo straži sinji zmaj. Kendzo se odpravi na pot. Nanj preži veliko nevarnosti, med drugim divje živali, široke reke, visoke gore pa tudi zmaj, varuh zaklada. Zmaj ga je ujel in ga mučil, zato takoj ni vedel, kako je videti. Sinji zmaj je imel velikansko konjsko glavo z bikovskimi ušesi, trebuh in hrbet pa je imel porasel z debelimi luskami. Imel je raskav glas in smrdljiv dim se mu je „cedil“ iz gobca. Ko ga je zmaj že skoraj ubil, mu je na pomoč priskočil čarovnik in ubil zmaja, ki je lahko spreminjal obliko (lev, velikan, volk, jastreb, vepr, kamen, muha). Tako so Japonci modri in pogumni še dandanes ...

- *Trstika in kovač*: Trstika, Lunina hči, je padla na Zemljo. Bila je zelo lepa, zato se je veliko mladeničev potegovalo zanjo. Pripovedovali so, kaj vse so doživeli na morju. Eden od njih je rekel, da se je bojeval z morskim zmajem z desetimi glavami. Eno mu je odsekal in priplul nazaj na Japonsko nepoškodovan, z darilom za Trstiko (kar ni bilo res in se ni poročila z njim). Na koncu umre.

7.2.4. Temeljne značilnosti indijske književnosti

Indijska književnost starega in srednjega veka obsega nepregledno vrsto del, napisanih v verzih ali v prozi, z najraznovrstnejšo tematiko: religiozno, mitološko, teološko, moralistično, filozofsko, didaktično, znanstveno, poetično, a tudi zabavno ... Z evropskega stališča spada samo del teh spisov v okvir besedne umetnosti, vendar je po merilih same indijske književnosti nemogoče začrtati mejo med obema. Namesto o eni indijski književnosti moramo govoriti o indijskih književnostih in o njihovih razvojnih stopnjah ter mnogovrstnosti. Na razvoj so vplivali veliki religiozni, teološki in moralno-filozofski sistemi stare Indije: vedska religija, brahmanizem, budizem, džainizem, hinduizem. Njen glavni jezik je sanskrt.

Razvoj indijske književnosti se v starem in srednjem veku členi na dve veliki obdobji: vedsko ali obdobje ved (od 2. tisočletja do leta 200 pr. Kr.) in povedsko ali klasično (med 200 pr. Kr. in 1200 n. št.). Zlasti v drugem obdobju je indijska književnost razvila skoraj vse glavne literarne vrste in zvrsti; med drugim se je v tem času razcvetela umetna dvorska epika, ki si jemlje za snov stare mitološke motive. V pripovedništvu so sicer bile pogoste kratke forme – bajke, pripovedke, pravljice in basni (Kos, 1991, str. 33).

Zmaj v literaturi

Pregledali sva tri zbirke zgodb o indijski mitologiji:

- Baldon Dhingra: Zvezdna ogrlica in druge indijske pravljice
- Ur. Cveta Kotevska: Indijske narodne bajke
- Neznano: Indijske pravljice

Zmaj se pojavi v dveh zgodbah.

Pomen:

- Zmaj kot slabo bitje, ki žre ljudi.
- Kot neka ovira, preko katere se mora mladenič prebiti, da pride do neveste.

Predstava:

V nobenem viru, ki sva ga obravnavali, ni bilo omenjeno, kakšna naj bi bila predstava oz. podoba zmajev. Edin oprijemljiv podatek je, da je bil večji od slona.

Zmaj v posameznih zgodbah:

- *Povest o junaku, ki je ubil zmaja*: Benarejški kralj se je zameril zmaju. V zameno, da ga ne bo požrl, pa je obljubil, da bo zmaja vsako jutro čakala skleda s kašo in človekom, ki jo bo prinesel. A nikoli se ni nihče vrnil. Tako je kralj razglasil, da kdor nese kašo zmaju, bo nagrajen. Ponudi se bister mladenič, ki pretenta zmaja in ga ubije, kot dokaz pa mu še odreže jezik. Tako dobi veliko bogastva in živi srečno dalje.
- *Carević Sudana i nebeska devica Manohara*: v zgodbi se kraljevič spopade z zmajem, ki je označen zgolj kot strašen, predstavlja pa eno od številnih ovir, ki jih mladi kraljevič mora premagati na poti do svojega cilja – nebeške device.

7.2.5. Temeljne značilnosti arabske književnosti

Arabska književnost sega s svojimi začetki v 6. stoletje po Kr., ko je bila še zvezana s prvotnim beduinskim življenjem na Arabskem polotoku. Nastop Mohameda na začetku 7. stoletja je zavrl njen razvoj, saj je dal prednost verski reformi. Vendar so osvajanja, ki jih je spodbudil novi nauk, dala podlago novemu literarnemu zagonu. Vrh je arabska književnost dosegla med 8. in 10. stol., ki velja za njeno klasično dobo. Po letu 1000 sledi poklasično obdobje, leta 1400 se začne doba mrtvila, ki traja do daljnjega preroda v drugi polovici 19. stoletja (Kos, 1991, str. 25).

Zmaj v literaturi

Pregledali sva zbirko *Najlepše pripovedke Tisoč in ene noči*. Zmaj se pojavi v eni zgodbi.

Pomen:

- Zmaj prikazan kot stražar, ima sposobnost bruhanja ognja.

Zmaj v posameznih zgodbah:

- *Padmanaba in Hasan*: nekoč je živel trgovec s figami, ki je imel zelo lepega in nadarjenega sina Hasana. Veliko ljudi ga je imelo rado, nekega dne pa ga je obiskal sloveč brahmanec Padmanaba, ki se je odločil, da mu bo razodel veliko skrivnost. Pokazal mu je z vodo, velikanskim zamorcem in dvema rjovečima, ognje bruhajočima zmajema zavarovan zaklad. Zgodba se konča tako, da postaneta njegova starša pohlepna, si zaželita to bogastvo, kar pa ju stane življenja.

7.3. Sklep k literarnemu delu

Skozi čas se je navkljub vsemu ohranilo nekaj skupnih lastnosti zmajev: imajo luskasto, kačje telo, večina jih lahko leti, v nekaterih zgodbah v različnih kulturah so omenjeni kot varuhi zaklada, nesmrtnosti, predvsem pa kot nadnaravna, mogočna bitja. Vendar je prihajalo tudi do razlik, sploh v razumevanju zmaja, ali je dober ali slab, ter posledično tudi do različnih vizualnih lastnosti. Nekatere kulture pa so prevzele zmaje iz drugih kultur (Japonci od Kitajcev ali Rimljani od Grkov), s čimer so se ohranila verovanja in predsodki.

Analiza v začetku postavljenih hipotez:

1. V zgodovini so bili zmaji vzroki naravnih nesreč (požari, nevihte, vesoljni potop) – to hipotezo lahko potrdimo, saj sva v zgodbah zasledili tudi takšno pojmovanje zmaja, vendar so večkrat definirani kot stražarji, varuhi.
2. Zmaji so v književnosti in likovni umetnosti upodobljeni kot „zlobna“ bitja, enako je splošno prepričanje o njih. Ta hipoteza drži in hkrati ne drži. Če upoštevamo podobo zmaja v kitajski kulturi, potem bi jo lahko ovrgli, če pa v evropski kulturi, potem drži. Pojmovanje zmaja je odvisno od prepričanja posameznika, ki se vključuje v večjo družbo, zato je ta hipoteza hkrati ovržena in potrjena.

3. Včasih so zmaje povezovali s kuščarji, kačami, na kar kaže njihova zunanja podoba. To lahko potrdimo, saj je že v Grčiji bila beseda za kačo in zmaja enaka, pa tudi zmaji imajo vsaj eno okončino luskinasto, če ne že v celoti podobe kače.
4. Vsak zmaj ima lastnosti še danes obstoječih živali (rogovja, krila, kačja oblika). Tako je, saj so ljudje imeli nekakšno podlago, iz katere so nato z domišljijo gradili bitja.
5. Dandanes je to najbolj poznano mitološko bitje. Zmaj se po prepoznavnosti kosa s feniksi in jih v nekaterih pogledih gladko prekaša, zato lahko tudi to hipotezo potrdimo.

Zmaj predstavlja tako rjovečo pošast kot veličastno žival, saj po eni strani zna rjoveti, bruhati ogenj kot prava pošast, po drugi strani pa velja za nepogrešljivega varuha in gospodarja modrosti in veličine.

8. PODOBA ZMAJA V LIKOVNI UMETNOSTI

Od antike do visokega srednjega veka je bilo v zahodnjaških likovnih upodobitvah težko ločiti zmaja od kače, saj je bil ta vselej upodobljen kot plazilec. Razlogi za prekrivanje so deloma v že omenjeni etimologiji, saj grška beseda "drakon" zastopa tako zmaja kot veliko kačo, sorodnost pa je očitna tudi med slovanskima besedama zmij (zmaj) in zmija (kača). Po križarskih vojnah v 12. stoletju se je zahodna civilizacija razprla perzijski in arabski miselnosti, zaradi česar zver dobi še krila, a ostaja plazeče se in luskasto bitje, ki se izvali iz jajca.

Ljudje se vse do danes niso poenotili glede videza zmajev, saj so ta bitja prepleskali že v številne barve, jim naredili različno število glav (čeprav skoraj vedno mnogokratnik števila tri ali sedem, torej pravljičnih števil), nekaterim pripisali zmožnost letenja, drugim pa sposobnost bruhanja ognja. Skoraj zagotovo lahko trdimo, da je podoba zmaja sestavljena iz živali, ki so ljudem pognale strah v kosti – torej iz kače, krokodila, leva ali roparske ptice (Krkoč, 2011).

8.1. Zmaji v luči likovnih upodobitev

Zmaji so med vsemi mitološkimi bitji najbolj poznani, kar se tiče tako literature kot tudi umetnosti. Njihova upodobitev se je tako kot pomen v zgodovinskem razvoju zelo spreminjala. V evropskem prostoru se srečujemo z bogatim izborom krilatih bitij s kačjim telesom. Podobnost najdemo tudi v svetu simbolov, kjer sta kača in zmaj tesno povezana, zato ju pisni in ustni viri velikokrat zamenjujejo. Podobnost med kačo in zmajem sega daleč nazaj v antiko, kjer je prekrivanje jezikovnega izvora: v grščini zmaja in kačo opisuje ista beseda – *drakon*, medtem ko je v latinščini zmaj *draco* in kača *serpens* (v šolski knjižnici).

Grško *drakon*, latinsko *Drako*, je po leksikonu Cankarjeve založbe (1985, str. 287) v likovni umetnosti hibridna živalska pošast v mitologiji in legendah številnih ljudstev. V mitih o stvarjanju sveta (kozmogonija) pogosta uteleša bogovom sovražne sile in ga bogovi (npr. Indra, Re, Marduk, Zevs, Apolon) ali heroji (Daniel, sv. Jurij) tudi ubijejo. V indijski, kitajski in babilonski umetnosti zmaj simbolizira dobre, človeku naklonjene sile, v krščanski umetnosti pa je zmaj, simbol hudiča, pogosto poistoveten s kačo.

8.2. Podoba zmaja v krščanski umetnosti

V krščanski ikonografiji je rečeno, da zmaj predstavlja oziroma simbolizira heretike in vse mogoče sovražnike prave vere. Tako ima strašno zobovje in lahko bruha ogenj, še nevarnejši pa je njegov rep, ki predstavlja skrito nevarnost. Veljal je za največjo kopensko žival, celo večjo od slona in ga je lahko celo ubil, vendar ko je prišlo do boja, je slon s sabo v smrt s svojo težo peljal tudi zmaja. Motiv zmaja, ki je napadal slona, je bil srednjeveškim iluminatom najbolj pri srcu. Alegorična razlaga dvoboja je naslednja: zmaj upodablja skušnjavca, ki spodnaša pravičnike na poti v nebesa, a sam si tako koplje vedno globljo jamo. Najbolj znan motiv zmaja v krščanski umetnosti je motiv zmage nad angela Mihaela nad strašnim zmajem: zmaj je ognjene barve, s sedmimi glavami in desetimi rogovi, silne velikosti in moči, ki z enim udarcem repa sklata z neba tretjino zvezd. Nasprotje temu je moč in slava nad angela, ki zmaja premaga in ga trešči na zemljo. Ohranjeni spomeniki in likovne upodobitve pa pričajo, da se umetniki niso osredotočili na vsebinsko sporočilo, ampak so bili tudi navdihnjeni z vizionarsko vrednostjo bitke. Naslednji znani motiv je motiv sv. Jurija z zmajem. Zgodba o zmaju, ki pustoši deželo, kraljični, ki mora biti žrtvovana, in junaku, ki jo reši, izhaja že iz antike, ko je Perzej rešil Andromedo pred pošastjo. Drugi znani motivi zmaja v krščanstvu so še: zmagoslavni Kristus, ki tepta z nogami zmaja, in/ali Marija, ki stoji na zmaju. Le-tega je Cerkev povezovala s hudičem, simbolno pa je predstavljal krivoverstvo. V kiparskem okrasju romanskih in gotskih katedral zmaji skupaj z drugimi pošastmi ponazarjajo premagane demone in zle sile. Na podobi *Poslednje sodbe* so vrata pekla velikokrat upodobljena kot zmajski gobec, v italško-bizantinski umetnosti pa srečamo zmaje kot morske pošasti, ki ob sodnem dnevu bruhajo požrte ljudi.

8.3. Podoba zmaja v novoveški umetnosti

V umetnosti novega veka so zmaji počasi prišli iz mode, čeprav še naprej nastopajo v svetniških legendah in biblijskih prizorih, ki so izvorno naslikani. Najpogostejši motivi zmaja so vzeti iz zakladnice klasične mitologije (Herakles, Jazon). Zmaji imajo v vseh motivih že uveljavljen pomen; zanimanje zanje je počasi upadalo.

Lepše čase so zmaji znova dočakali z razcvetom romantike, ki je obudila stare srednjeveške legende, priklicala iz pozabe zmaje iz starogermanske in keltske mitologije, prisluhnila ljudskim pripovedkam in pesmim, v katerih ne manjka zmajev, ter na široko odprla vrata v

umetnosti Bližnjega in Daljnega vzhoda, kjer zmaji niso nikoli padli v nemilost. Romantično pravljicarstvo je zmajem v polni meri vrnilo nekdanjo slavo, tako so strah vzbujajoče pošasti spet poselile različna območja umetniške ustvarjalnosti, hkrati pa so v Evropo privršali nebeški zmaji z daljne Kitajske in Japonske, kar je vplivalo na izoblikovanje novih simbolnih pomenov, ki jih evropska tradicija dotlej ni poznala. Zmaji so postali kačasti, domišljijsko dodelani, nosili so simbol nesmrtnosti in modrosti, kar je veljalo za vzhodnjaške zmaje (20. stol.). Zelo velik prehod je zmajska motivika doživela s popularizacijo dinosavrov v fantastični in poljudnoznanstveni literaturi, zlasti pa v filmu. Zmaji, strašljivi in krvoločni ali ljubeznivi in duhoviti, junaki pravljič, otroških pesmi in risanih filmov, so se v zadnjih desetletjih nepredstavljivo namnožili in po številu presegli zmaje, ki so včasih gospodarili srednji Evropi.

9. NAJINE UPODOBITVE ZMAJEV

Prilagava izbor najinih upodobitev zmajev. Pri posameznih risbah pojasnjujeva, zakaj sva se odločili za to upodobitev in kakšno tehniko sva uporabili. Razloživa, kaj sva pri lastni upodobitvi spremenili in v čem se posamezne upodobitve med seboj razlikujejo. Utemeljujeva, ali je zmaj zloben ali prijazen. Predstaviva videz upodobljenega zmaja in njegove lastnosti ter pojasniva, katere dele še danes obstoječih živali vsebuje. Naveževa ga na posamezno časovno obdobje in kulturo.

9.1. Hidra

Avtorska risba 1: Hidra

NAMEN	Hidra je najbolj znan zmaj oz. kača v grški mitologiji. Upodobili sva jo zaradi znanega boja s Heraklejem in njene prepoznavnosti.
TEHNIKA	Svinčnik na papirju
NAJIN DODATEK PRI UPODOBITVI	Pri svoji upodobitvi sva dodali greben ter obliko lusk; s tem sva želeli opozoriti na njeno ostrino in ji vdihniti strašljiv pridih.
ZNAČAJ ŽIVALI	Hidro bova označili kot absolutno zlobno, saj jo bajka opisuje kot uničevalko, požigalko živine, polj; zaradi grškega dojemanja kač in zmajev nastopa kot čisto zlo.
ZUNANJA PODOBA	Hidra je kača z devetimi glavami, ki je uničevala lastnino ljudi. Na sliki je zvita v dvojno črko S ter se naslanja na skalo, s čimer vizualno povečuje svojo velikost in vzbuja strahospoštovanje. Nekaj glav ima zmožnost bruhanja ognja, medtem ko imajo vse zmožnost reinkarniranja – ko ji nekdo odseka eno glavo, na njenem mestu zrasteta dve. Vsaka glava ima gobec rahlo podoben kljunu in greben iz ostrih rogov.
PODOBNOST Z DRUGIMI BITJI	Hidra je po osnovni obliki podobna kači, medtem ko so rogovi na glavi kozorogovi, gobec pa je podoben kljunu ujede.
IZVIRNA MISEL	Ob ustvarjanju se nama je porodilo še eno vprašanje: hidra misli z vsako glavo posebej ali imajo med seboj telepatske sposobnosti?

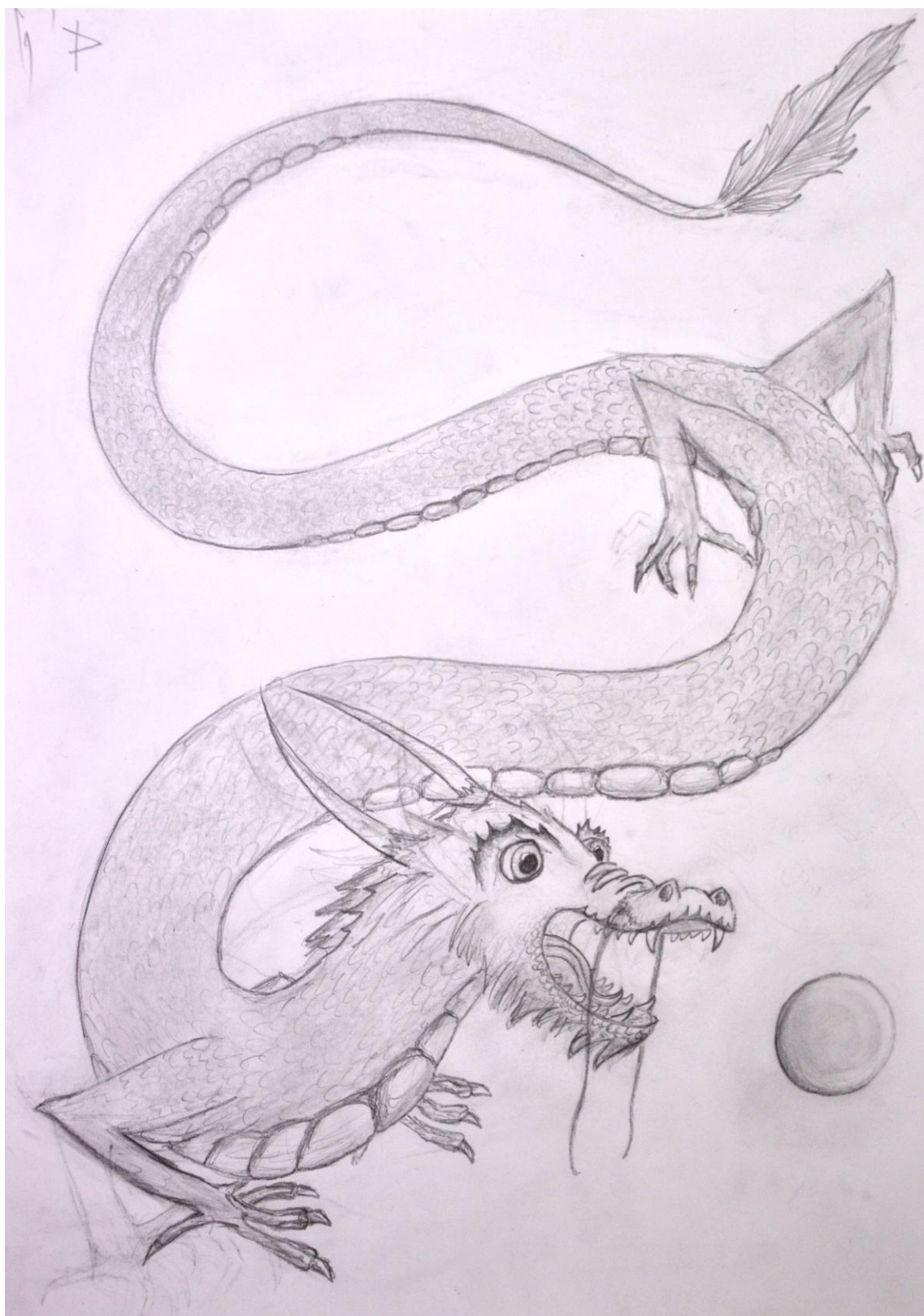
9.2. Himera

Avtorska risba 2: Himera

NAMEN	To bitje sva izbrali in tudi kot prvo narisali zato, ker najmanj spominja na zmaja.
TEHNIKA	Svinčnik na papirju
NAJIN DODATEK PRI UPODOBITVI	Himere nisva želeli uprizoriti popolnoma zlobne, zato sva ji omilili zlobne značajske poteze (npr. oči), dodali sva ji tudi greben, ki optično povezuje kačjo in kozjo glavo.
ZNAČAJ ŽIVALI	V bajki je prikazana kot vedno lačno in zlobno bitje, ki ga mora junak ubiti, da dokaže svojo nedolžnost. Tako kot hidra tudi himera izhaja iz grške književnosti, zato sva tudi to bitje dojeli kot zlobno.
ZUNANJA PODOBA	Himera je najbolj nenavadna od vseh, saj je na prvi pogled videti kot mutirana žival in ne kot zmaj.
PODOBNOST Z DRUGIMI BITJI	Ima levje telo in glavo, sredi hrbta pa mu raste še kozja glava. Za rep pa so mu določili kačo.
IZVIRNA MISEL	Himera je za naju predstavljala prvega od mnogih izzivov, saj bitja s tremi glavami ni lahko narisati.

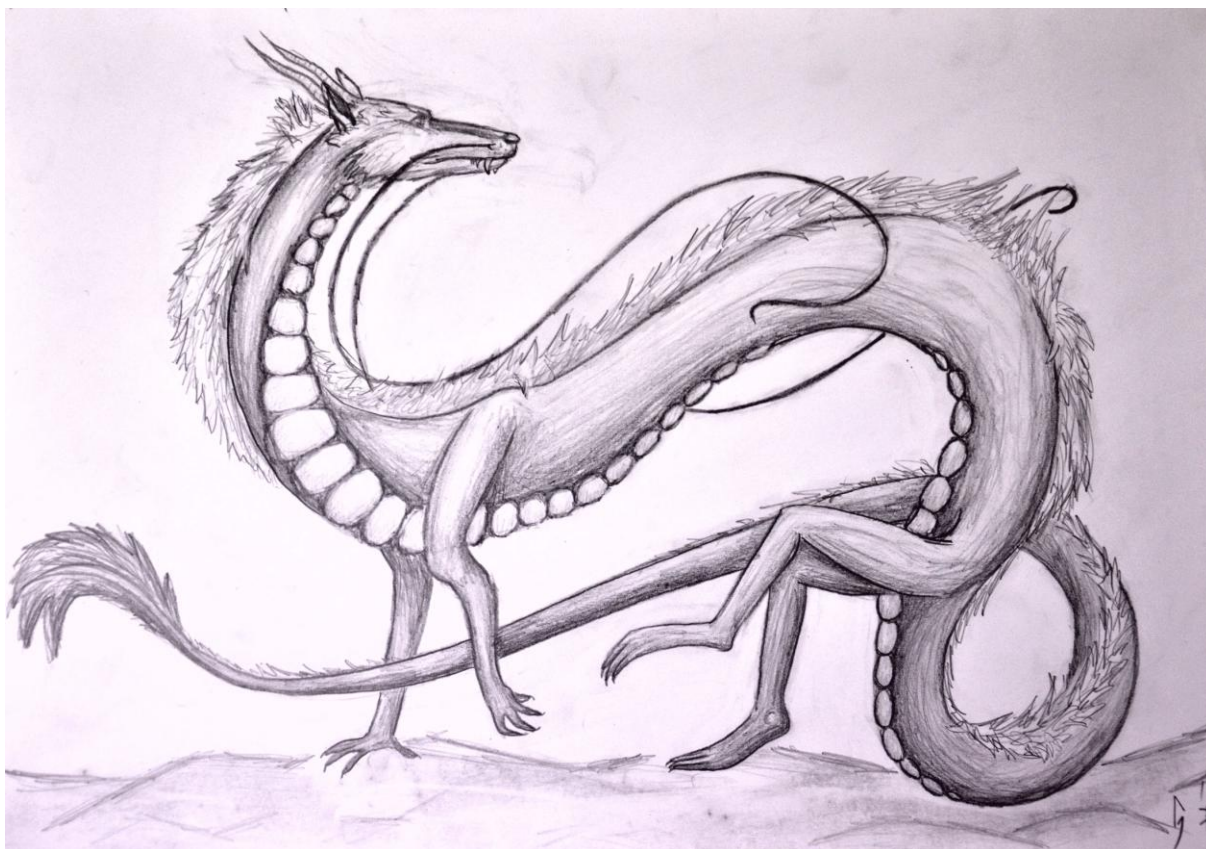
9.3. Kitajski zmaj

Avtorska risba 3: Kitajski zmaj

NAMEN	Zaradi slikovitosti prikazovanja v zgodbah in kot protiutež slabemu pojmovanju zmaja v Grčiji.
TEHNIKA	Svinčnik na papirju
NAJIN DODATEK PRI UPODOBITVI	Kitajski zmaj je upodobljen z ognjem okoli okončin, vendar ga nisva narisali zaradi njegove ognjevitosti. Kot vzor za narisane približne oblike glave sva si vzeli maske, ki jih uporabljajo Kitajci za praznovanja.
ZNAČAJ ŽIVALI	Zmaji na Kitajskem so skoraj vedno dobri, s svojimi nadnaravnimi silami uravnavajo reke, priklicujejo dež.
ZUNANJA PODOBA	Deli telesa so podobni drugim živalim, ima pa tudi brke kitajskega cesarja.
PODOBNOST Z DRUGIMI BITJI	Kitajski zmaj ima telo kače, noge kuščarja in rogove azijskega enoroga.
IZVIRNA MISEL	Takšna upodobitev je značilna za kitajsko umetnost. Značilna za kitajskega zmaja je krogla – zvezda Biser, ki je upodobljena na desni strani.

9.4. Japonski zmaj

Avtorska risba 4: Japonski zmaj

NAMEN	Japonska kultura se je razvila iz kitajske, saj lahko v japonskih zmajih opazimo sledi kitajskih. Želeli pa sva vseeno poudariti razlike med japonskim in kitajskim zmajem.
TEHNIKA	Svinčnik na papirju
NAJIN DODATEK PRI UPODOBITVI	Naredili sva mu košato grivo, ki mu sega čez cel hrbet, ter poudarili luske na trebuhu in oblikovali bolj živalsko glavo.
ZNAČAJ ŽIVALI	Zmaj je v zgodbah večinoma zloben, vendar ni opredeljeno, zakaj.
ZUNANJA PODOBA	Za razliko od kitajskega zmaja ima japonski košat greben, rahlo človeške noge in živalsko glavo.
PODOBNOST Z DRUGIMI BITJI	Glava šakala, rep ptice in rogovi goveda.
IZVIRNA MISEL	Podoba japonskega zmaja je privzeta po podobi kitajskega, kar se odraža v obliki in razmerjih v telesu.

9.5. Srednjeveški zmaj

Avtorska risba 5: Srednjeveški zmaj

NAMEN	Najbolj od vseh so v Evropi znane srednjeveške upodobitve in predstave zmajev.
TEHNIKA	Svinčnik na papirju.
NAJIN DODATEK PRI UPODOBITVI	Namesto popolnoma zlobnega sva ga prikazali mogočnega in neodvisnega, kot ga pogosto omenja in prikazuje sodobna zmajska umetnost.
ZNAČAJ ŽIVALI	Zmaj je vzvišen, mogočen in te premoči se sam še predobro zaveda.
ZUNANJA PODOBA	Srednjeveški zmaj se je razvil iz mešanice grškega in kitajskega zmaja.
PODOBNOST Z DRUGIMI BITJI	Zmaj je po večini domišljjsko bitje, v katerem zaznamo netopirjeva krila, kuščarjevo telo in luske.
IZVIRNA MISEL	Takšne so si včasih predstavljali zmaje, ki so kradli device.

9.6. Morski zmaj

Avtorska risba 6: Morski zmaj

NAMEN	Zmaji, ki jih riševa, so večinoma leteči. S tem ko sva narisali morskega zmaja, sva želeli pokazati razsežnosti in raznolikosti sveta zmajev. Morski zmaj se pojavlja tako pri Japoncih kot pri Grkih, saj obe deželi ležita ob morju.
TEHNIKA	Svinčnik na papirju.
NAJIN DODATEK PRI UPODOBITVI	Ta zmaj je v celoti plod najine domišljije, saj nisva našli literarne podlage, hkrati pa se je bilo lepo pozabavati s svojo domišljijo in poskušati upodobiti brezmejnost, ki jo pooseblja morje.
ZNAČAJ ŽIVALI	Ker ta zmaj nima literarne podlage, ga ne moreva, tako kot preostale, opredeliti kot dobrega ali zlega. V nekaterih delih, ki sva jih prebrali, je bil upodobljen kot slab ali pa z več glavami, tako da sva naredili nekaj drugačnega, saj bi se sicer ponavljali.
ZUNANJA PODOBA	Zmaj je poln barvnih kontrastov, kar ponazarja različno pojmovanje zmajev.
PODOBNOST Z DRUGIMI BITJI	Ideje za obliko sva jemali iz morskih bitij, kot so morski konjički in morske kače.
IZVIRNA MISEL	Risba je v odprti kompoziciji, s katero sva želeli poudariti velikost in brezmejnost, tako zmaja kot morja.

9.7. Sklep k likovnemu delu

Likovni del je bil nekoliko težji, kot sva pričakovali, saj sva ugotovili, da sta najina sloga risanja popolno nasprotje. Tako sva prišli do točke, ki je skupna vsem, sodelovanja. Najlepše niso tiste stvaritve, ki jih je naredil neki umetnik v osami, najlepše so tiste, ki nastanejo po navdihu, podpori in pomoči drugih. Prav čarobno je bilo opazovati nastajanje izdelka, tako risb kot teksta. Nekateri pravijo, da si človek za prijatelja izbere sebi sorodno dušo. Po najinem mnenju si najde dušo, ki ga dopolnjuje, manjkajočo polovico v sestavljanju. To, da sva se našli, je najbolj razvidno v likovnem delu, kjer se najina sloga prepletata, izpolnjujeta, križata. Ena od naju ima zelo odsekane linije, medtem ko druga riše popolne kroge. Tako sva se odločili, da se bova izpopolnjevali, nastalo je več risb, za katere ideje sva črpali iz branja literature. Seveda sva imeli ustrezno predznanje risanja in tako ni bilo večjih težav. Prav v tem delu se najbolj vidi, da so zmaji v bistvu mešanica različnih živali. Risali sva zmaje, ki so naju najbolj impresionirali, v katerih sva se našli in katerih podoba je bila prilagojena glede na njihovo okolje in kulturo, v kateri so nastali. Poskusili sva se postaviti v kožo takratnih ljudi in si predstavljati zmaje, nepremagljiva ali prijazna bitja, in jih umestiti v sodobni čas, umetnost.

10. VIRI

10.1. Knjižni viri

1. Brenk, Kristina; Reichman, Jelka; Goljevšek, Alenka; Gerlanc, Bogomil, 1998: *Zlata ptica: sto najlepših pravljic*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
2. Chevalier, Jean; Gheerbrant, Alain, 2006: *Slovar simbolov: miti, sanje, liki, običaji, barve, števila*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
3. Dhingra, Baldoon; Skušek, Ivan, 1967: *Zvezdna ogrlica in druge indijske pravljice*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
4. Dolenc, Jože, 1984: *Kitajske pravljice I*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
5. Dolenc, Jože, 1984: *Kitajske pravljice II*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
6. Drake, Ernest, 2009: *Zmajeslovje: popoln vodnik po svetu zmajev*. Ljubljana: Kres.
7. Germ Tine, 2006: *Simbolika živali*. Ljubljana: Modrijan.
8. Kos, Janko, 1991: *Pregled svetovne književnosti*. Ljubljana: DZS.
9. Kos, Janko, 1991b: *Književnost: učbenik literarne zgodovine in teorije*. Maribor: Založba Obzorja.
10. Kotevska, Cveta (ur.), 1961: *Indijske narodne bajke*. Beograd: Narodna knjiga.
11. Kovačević, Marjan; Čoh, Zvonko, 2003: *Babilonski stolp in druge zgodbe*. Ljubljana: Mladika.
12. Krkoč Sandra, 2011: *Med satanom in božanstvi*. Dostopno na <http://www.dnevnik.si/vec-vsebin/1042488792>, dostop 2. 2. 2014).
13. Luzar, Bojan, 2013: *Japonske pravljice: (zgodbe in pripovedke Japonske)*. Šmarješke Toplice: Stella.
14. Makarovič Gorazd, 2001: Zmajске predstave in njihovi pomeni na Slovenskem. *Traditiones* 30/2, str. 27–52.
15. Novak Iva, 2005: *Latinski reki in pregovori: dicta et sententiae*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
16. Petiška, Eduard, 2009: *Stare grške bajke*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
17. Rapé, Andrej; Uršič, Julija; Marville, C. D.; Lužovec, Marjetka, 2002: *Najlepše pripovedke Tisoč in ene noči*. Ljubljana: Karantanija.

18. Rojec, Aleš (prevod), 1979: *Likovna umetnost (leksikon)*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
19. Schalk, Gustav; Dolenc, Jože, 1964: *Pripovedke o rimskih bogovih in junakih*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
20. Schwab, Gustav, 2005: *Najlepše antične pripovedke*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
21. Sečnik, Jos, 1938: *Indijske pravljice*. Ljubljana: Bengalski misijon.
22. *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (druga izdaja, 2014). Ljubljana: Cankarjeva založba.
23. Snoj, Marko, 1997: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
24. Stražišar, Rok, 2010: *Zmaj v folklori in njegova pojavnost v računalniških igrah*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
25. Škerlj-Jerman, Zdenka; Wang, Huiqin; Hrdličkova, Věna, 1996: *Najlepša pahljača: japonske pravljice*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
26. Topsell, John; Nigg, Joe, 2007: *Zmaji: priročnik za vzrejo in vzgojo*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.
27. Trdina Silva, 1958: *Besedna umetnost. 2. del – literarna teorija*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

10.2. SPLETNI VIRI SLIKOVNEGA GRADIVA

1. Slika 1: http://vignette1.wikia.nocookie.net/olympians/images/3/3e/Ladon_guardian.jpg/revision/latest?cb=20111114010919, pridobljeno 7. 1. 2015.
2. Slika 2: <http://www.dragonsinn.net/Fiction/hydra%20pix/hydravase2.jpg>, pridobljeno 7. 1. 2015
3. Slika 3: <http://fast.swide.com/wp-content/uploads/2014/03/weird-creatures-monsters-from-greek-mythology-The-Charybdis-and-Scylla.jpg>, pridobljeno 7. 1. 2015.